

“มาเมืองไทยไม่ใช่แค่หาอยู่หากิน”: “แรงปรารถนา” ของชาวนาเวียดนามจากจังหวัดท่าตั้งและเหงะอาน¹ “Going to Thailand, Isn’t just Looking for Work”: The “Desire” of Vietnamese Peasants from Ha Tinh and Nghe An Provinces

ศิลapakit ตี๋ขันติกุล^{a*} / Silapakit Teekantikun^{a*}

^aPhD., Department of Social Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002, Thailand

*Corresponding author. Email: silapakit@kku.ac.th

Abstract

The phenomenon of Vietnamese peasants’ labor mobility to Thailand has been going on for more than two decades. Previous studies concentrated on push-and-pull factors in this phenomenon. Unemployment and low-employment, particularly in rural areas of Vietnam (push factor) along with Thailand’s lack of unskilled labor (pull factor) have been important conditions for the movement of labor from Vietnam to Thailand. However, on the basis of anthropological fieldwork data conducted from 2013 to 2015, I argue that labor mobility occurs from a process of “desire” in Vietnamese peasants. Moreover, it does not end with getting work or earning money but is connected continually with other kinds of “desires,” such the desire to travel for adventure, to become a small entrepreneur, to settle permanently in Thailand, etc.

Keywords: Vietnamese peasant, labor mobility, desire, Thailand

บทคัดย่อ

ปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานสู่ประเทศไทยของชาวนาเวียดนาม เกิดขึ้นมากกว่า 2 ทศวรรษแล้ว และงานศึกษาที่ผ่านมาต่างมุ่งเน้นไปที่เงื่อนไขของปัจจัยผลักและปัจจัยดึง

¹ บทความนี้ได้รับทุนสนับสนุนการตีพิมพ์จากศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

โดยเสนอว่าจากภาวะของการว่างงานหรือการจ้างงานต่ำ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทของเวียดนาม (ปัจฉิมผลึก) ประกอบกับประเทศไทยกำลังเผชิญกับภาวะของการขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือ (ปัจฉิมตึง) จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเคลื่อนย้ายแรงงานดังกล่าว แต่จากการทำงานภาคสนามทางมานุษยวิทยาตลอดระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2556-2558) ผู้เขียนกลับค้นพบข้อเสนอกับที่ต่างไป นั่นก็คือการเคลื่อนย้ายแรงงานดังกล่าวเป็นผลมาจากการทำงานของ “แรงปรารถนา” ที่ถูกสร้างขึ้นในตัวชาวนาเวียดนามแต่ละคน ดังนั้น การเข้ามาทำงานในเมืองไทยจึงไม่ได้สิ้นสุดที่การมีงานทำและมีรายได้ แต่ที่สำคัญไปกว่านั้น การมีงานทำและมีรายได้เป็นเพียงแรงปรารถนาหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พวกเขาเพียรพยายามเชื่อมต่อไปยังแรงปรารถนาอื่นๆ อย่างไม่รู้จบ เป็นต้นว่า การเชื่อมต่อการท่องเที่ยว การเชื่อมต่อการกลายเป็นผู้ประกอบการรายย่อยหรือ “เจ้าแกนน้อย” การเชื่อมต่อการสร้างหลักปักฐานในเมืองไทยด้วยการแต่งงานกับชายหรือหญิงไทย

คำสำคัญ: ชาวนาเวียดนาม การเคลื่อนย้ายแรงงาน แรงปรารถนา ประเทศไทย

บทนำ

หลายจังหวัดทางภาคกลางตอนบนของเวียดนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดท่าติงและห่งะอานนั้นได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่มีผู้คนเดินทางไปขายแรงงานในต่างประเทศมาอย่างยาวนาน ข้อมูลจากสำนักงานแรงงาน ทหารทุพพลภาพ และสังคม จังหวัดห่งะอานระบุว่าในปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 2014) จังหวัดมีการส่งออกแรงงานไปทำงานในต่างประเทศจำนวน 13,700 คน ซึ่งแรงงานเหล่านี้มีการส่งเงินกลับบ้านผ่านธนาคารต่างๆ ในจังหวัดประมาณ 110 ล้านเหรียญสหรัฐ โดยไม่นับรวมที่มีการส่งเงินกลับบ้านด้วยวิธีการอื่นๆ ปัจจุบัน (ค.ศ. 2015) แรงงานทั่วทั้งจังหวัดที่กำลังทำงานอยู่ในต่างประเทศมีจำนวนราว 50,000 คน โดย 267 คนเป็นแรงงานจาก 3 อำเภอยากจน (เกวฟอง เตืองเซือง และกีเซิน) ที่ได้รับการอุดหนุนเงินกู้โดยไม่เสียดอกเบี้ยจากรัฐบาลตามคำสั่งนายกรัฐมนตรีเลขที่ 71/2009/QĐ-TTg ซึ่งแรงงานของจังหวัดห่งะอานส่วนใหญ่ทำงานอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย ใต้หวัน เกาหลีใต้ และประเทศต่างๆ ในตะวันออกกลาง (Hanic, 2015)

นอกจากนี้แรงงานนอกระบบหรือแรงงานที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ

ด้วยช่องทางอื่นๆ โดยไม่ผ่านการดำเนินการของหน่วยงานรัฐหรือบริษัทจัดหางานที่ได้รับอนุญาตอย่างถูกต้องจากทางราชการก็ถือเป็นกลุ่มแรงงานที่มีอยู่เป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน ซึ่งที่ผ่านมามีหนังสือพิมพ์ออนไลน์หลายฉบับของเวียดนามได้นำเสนอข่าวการเดินทางไปทำงานต่างประเทศโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย (Xuất khẩu lao động chui) ของประชาชนจากหลายจังหวัดทางภาคกลางตอนบนของเวียดนาม หนึ่งในข่าวเหล่านั้นก็คือการเดินทางไปทำงานที่ประเทศรัสเซียของประชาชนในอำเภอโด้เลื่อง (Đô Lương) และเยียนแต๋ง (Yên Thành) จังหวัดเหงะอาน เนื้อหาของข่าวกล่าวว่า ตลอดช่วงเวลา 2-3 ปีที่ผ่านมา ประชาชนในอำเภอโด้เลื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตำบลฮว่าเซิน (Hòa Sơn) ได้เดินทางไปทำงานที่รัสเซียกว่า 5,000 คน ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินการผ่านเครือข่ายนายหน้า โดยอาศัยช่องทางการเดินทางไปท่องเที่ยว ด้วยรายได้ต่อเดือนที่ตกอยู่ระหว่าง 800-1,000 เหรียญดอลลาร์สหรัฐ แต่ค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่ไม่สูงคืออยู่ที่ 26-30 ล้านดอลลาร์ (ประมาณ 35,000-45,000 บาท) สำหรับงานเย็บผ้า และ 40-45 ล้านดอลลาร์ (ประมาณ 55,000-65,000 บาท) สำหรับงานก่อสร้างทำให้กลายเป็นเหตุผลสำคัญของประชาชนในการยอมลงทุน เพื่อโอกาสของการมีรายได้ที่มากกว่าเมื่อเทียบกับการทำงานในเวียดนาม (Vietnamplus, 2014)

ไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ที่หนังสือพิมพ์ออนไลน์เวียดนามได้มีการนำเสนอข่าวเรื่องการเดินทางเข้ามาทำงานโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ของประชาชนในเขตชนบทจากจังหวัดทางภาคกลางตอนบนของเวียดนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากจังหวัดเหงะอานและท่าตั้ง ข้อมูลจากสำนักงานแรงงาน ทหารทุพพลภาพ และสังคมประจำจังหวัดท่าตั้งระบุว่า แรงงานจากจังหวัดท่าตั้งที่เดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยมีราว 10,000 คน โดยในจำนวนดังกล่าวเป็นแรงงานจากอำเภอกานหลก (Can Lộc) มากที่สุด โดยมีจำนวนถึง 3,000 คน รองลงมาคือแรงงานจากอำเภอแทกห่า (Thạch Hà) จำนวน 2,500 คน และแรงงานจากอำเภอเก็มเซวียน (Cẩm Xuyên) มีจำนวน 1,000 คน ส่วนในระดับตำบลพบว่า ตำบลหมีหลก (Mỹ Lộc) อำเภอกานหลก เป็นตำบลที่มีจำนวนแรงงานที่กำลังทำงานอยู่ในประเทศไทยมากที่สุดของจังหวัดท่าตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางหมู่บ้านของ

ตำบลหมีหลกนั้น ปรากฏว่าแทบจะทุกหลังคาเรือนต้องมีสมาชิกคนใดคนหนึ่งกำลังทำงานอยู่ในประเทศไทย อาทิ หมู่บ้านญืดเติน (Nhật Tân) มีจำนวน 312 คน หมู่บ้านต่ายต่ง (Đ i Đ ng) มีจำนวน 227 คน หมู่บ้านจ่ายเตี๋ยว (Trài Tiề u) มีจำนวน 165 คน โดยส่วนใหญ่ทำงานอยู่ตามเมืองใหญ่ๆ เป็นต้นว่า กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต เชียงใหม่ (Trần Long, 2015)

ที่ผ่านมา มีงานศึกษาเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติเวียดนามในประเทศไทยอยู่น้อยมาก ในจำนวนนั้นก็คืองานของ Srikham (2012) ซึ่งได้ทำการศึกษาแรงงานข้ามชาติเวียดนามในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี โดยเน้นวิเคราะห์ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดต่อการตัดสินใจเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย รวมทั้งการเข้าสู่การเป็นแรงงานข้ามชาติ กระบวนการปรับตัวและการใช้ชีวิตของแรงงานเวียดนาม ผลการศึกษานั้นพบว่าปัจจัยผลักดันที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานเวียดนามเข้ามาทำงานในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีก็คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ความหนาแน่นของประชากร และปัจจัยด้านครอบครัว ส่วนปัจจัยดึงดูดก็คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจสวัสดิการที่นายจ้างจัดหาที่พัก อาหาร และค่าใช้จ่ายข้ามแดนในแต่ละเดือน สำหรับการเข้าสู่การเป็นแรงงานข้ามชาติก็อาศัยเครือข่ายทางสังคมของญาติ พี่น้องและเพื่อน โดยมีนายจ้างให้ความช่วยเหลือในการปรับตัวในถิ่นปลายทาง นอกจากนี้ยังมีงานของ Nancy Huyen Nguyen และ Walsh (2014) ซึ่งได้ศึกษาปรากฏการณ์แรงงานเวียดนามในประเทศไทยผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารมือสอง โดยทั้งสองเสนอว่า สาเหตุสำคัญของการเคลื่อนย้ายแรงงานจากเวียดนามเข้าสู่ประเทศไทย เป็นผลมาจากภาวะของการว่างงานหรือภาวะการจ้างงานต่ำ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทของเวียดนาม ในขณะที่ประเทศไทยกำลังขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือ ซึ่งแรงงานเวียดนามสามารถเข้ามาช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ นอกจากนี้ชุมชนคนไทยเชื้อสายเวียดนามในประเทศไทยยังมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากเวียดนามด้วยเช่นกัน

เป็นที่น่าสังเกตว่างานทั้ง 2 ชิ้นที่กล่าวมาข้างต้นได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติจากเวียดนามสู่ประเทศไทยหรือกล่าวได้ว่าเป็นงานศึกษาที่มุ่งเน้นวิเคราะห์ในระดับ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ผู้เขียนมองว่าการศึกษาดังกล่าวมีข้อจำกัดอยู่บ้าง เพราะละเลยความสำคัญในมิติของปัจเจกบุคคลของแรงงานเวียดนาม ผู้เขียนเชื่อว่าการตัดสินใจเคลื่อนย้ายแรงงานจากเวียดนามสู่ประเทศไทย หากพิจารณาอย่างผิวเผินแล้วทั้งเงื่อนไขของปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดตั้งที่กล่าวมาน่าจะเป็นเหตุผลสำคัญเบื้องต้นเท่านั้น ผู้เขียนมองว่าการตัดสินใจหรือแรงจูงใจของการเคลื่อนย้ายแรงงานน่าจะมีเหตุผลอื่นในระดับปัจเจกบุคคลที่สำคัญไม่แพ้กันในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนได้นำมโนทัศน์ว่าด้วย “แรงปรารถนา” ของกิลส์เดอลูซและเฟลิกส์กัตตารี (Gilles Deleuze and Felix Guattari) มาเป็นกรอบในการเขียนวิเคราะห์ โดยนำเสนอว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานจากเวียดนามสู่ประเทศไทยไม่ได้มีเพียงเหตุผลหรือความจำเป็นทางเศรษฐกิจในเรื่องการมีงานทำหรือไม่มีงานทำ แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีเหตุผลหรือจาก “แรงปรารถนา” และ “ความทะเยอทะยานอยาก” อื่นๆ ที่แตกต่างกันของแรงงานเวียดนามในระดับปัจเจกบุคคล เป็นต้นว่า แรงปรารถนาที่จะเชื่อมต่อการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวโลกรว้าง แรงปรารถนาที่จะเชื่อมต่อการสร้างตนเองให้เป็น “เจ้าแกน้อย” หรือผู้ประกอบการรายย่อย แรงปรารถนาที่จะเชื่อมต่อการสร้างหลักปักฐานในเมืองไทยด้วยการแต่งงานกับชายหรือหญิงไทย

ข้อมูลที่น่ามาประกอบการเขียนบทความชิ้นนี้มีอยู่ด้วยกัน 2 ส่วน คือ (1) ส่วนของเอกสารมือสองต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ บทความ หนังสือพิมพ์ ออนไลน์ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาเวียดนาม (2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แรงงานเวียดนามหรือข้อมูลภาคสนาม โดยลงมือเก็บรวบรวมในพื้นที่ตัวเมืองขอนแก่นมาเป็นระยะๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2556-2558 ซึ่งการได้มาของข้อมูลในส่วนที่ 2 นี้มีความยากลำบากมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการดำเนินนโยบายการจัดระเบียบแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายของคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) (ยึดอำนาจจากรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557) ส่งผลให้แรงงานเวียดนามจำนวนมากต้องเดินทางกลับประเทศ

มโนทัศน์ว่าด้วยแรงปรารถนา

หัวใจสำคัญของมโนทัศน์ว่าด้วย “แรงปรารถนา” (Desire) ของเดอลูซและกัตตารี อยู่ที่การให้ความสำคัญกับ “แรงปรารถนา” ในฐานะที่เป็น “จักรกล/กลไก” (Machine) ที่มีคุณสมบัติสำคัญ 3 ประการ คือ (1) การเชื่อมต่อ (2) การไหลเวียน และ (3) เป็นพลัง (Driving force) ในการผลิตสร้างและขับเคลื่อนให้เกิดพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม ดังนั้น “แรงปรารถนา” สำหรับเดอลูซและกัตตารีจึงไม่ใช่เป็นเรื่องของการขาดและการแสวงหาส่วนที่ขาดมาเติมเต็มอย่างแนวคิดจิตวิเคราะห์แต่เป็นเรื่องของการผลิต สร้าง และเชื่อมต่ออยู่ตลอดเวลา ที่สำคัญความปรารถนาเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้ดำรงอยู่ก่อน แต่ต้องสร้างให้เกิดขึ้น และเป็นความปรารถนาของการเชื่อมต่อที่ต้องการไปไกลกว่าเส้นแบ่งต่างๆ ที่ดำรงอยู่ นอกจากนี้เดอลูซและกัตตารียังมองว่า “ความปรารถนา” ก็คือ “เหตุการณ์” ที่เกิดจากการเชื่อมต่อของความหลากหลายแบบต่างๆ ซึ่งด้านหนึ่งของความปรารถนาก็คือจักรกล/กลไกของการเชื่อมต่อ (Desiring machine) แต่อีกด้านหนึ่งคือตัวตนที่ปราศจากรูป (A body without organs) ที่พร้อมจะเชื่อมต่อและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จนหารูปที่แน่นอนตายตัวไม่ได้ (Charoensin-o-larn, 2008: 271-272 และ Kitiarsa, 2014: 28, 52-53)

ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า มโนทัศน์ว่าด้วย “แรงปรารถนา” ของเดอลูซและกัตตารี มีประโยชน์ต่อการนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานสู่ประเทศไทยของชาวนาเวียดนามในบทความชิ้นนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับแรงปรารถนาในฐานะที่เป็นปัจจัยหรือแรงผลักดันสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับปัจเจกบุคคล ดังนั้นการดิ้นรนเข้ามาทำงานในเมืองไทยของชาวนาเวียดนาม (โดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย) จึงต้องเกิดมาจากแรงปรารถนาอะไรบางอย่าง ซึ่งไม่อาจจะบ่งลงหรือสิ้นสุดเพียงแค่การมีงานทำมีรายได้ เหมือนอย่างงานศึกษาที่มีมาก่อนหน้านี้

แรงปรารถนาที่เชื่อมต่อไม่ได้ของชาวนาเวียดนาม

ตลอดช่วงประวัติศาสตร์ของการก่อร่างสร้างชาติเวียดนามสมัยใหม่ภายใต้การชี้นำของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม พรรคฯและรัฐได้มีการดำเนินนโยบายต่างๆ ที่สร้างความหวังหรือแรงปรารถนาให้กับเกษตรกรเรื่อยมา อย่างไรก็ตามความเป็นจริงกลับพบว่านโยบายต่างๆ ที่ดำเนินการนั้นไม่สามารถเชื่อมต่อกับความหวังหรือแรงปรารถนาของเกษตรกรได้ ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรดำเนินไปอย่างยากลำบาก เป็นต้นว่า นโยบาย “ชาวนาต้องมีที่นาเป็นของตนเอง” นโยบาย “จัดตั้งสหกรณ์ารวม” นโยบาย “การเป็นประเทศอุตสาหกรรมและทันสมัย”

นโยบาย “ชาวนาต้องมีที่นาเป็นของตนเอง” (*Chính sách ngư i cày có ruộng*) พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามเริ่มนโยบายนี้มาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพรรคฯ โดยมีเป้าหมายเพื่อต้องการสร้างฐานมวลชน โดยเฉพาะในกลุ่มชาวนายากจนและไร้ที่นาทำกิน ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้ดำเนินการและเกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้นภายหลังที่กองกำลังของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามสามารถยึดครองพื้นที่ในภาคเหนือจากการสู้รบกับกองกำลังของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส นับเรื่อยมาตั้งแต่ปลายปี ค.ศ. 1953 จนกระทั่งได้รับชัยชนะอย่างเบ็ดเสร็จในปี ค.ศ. 1954 (พ.ศ. 2497) อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายดังกล่าวของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามได้มีการผลัดหรือกีดกันชาวนาอีกรกลุ่มหนึ่งให้กลายเป็นชาวนาไร้ที่ดินทำกินแทน นั่นก็คือกลุ่มชาวนาที่มีที่นาเป็นของตนเอง หรือชาวนาที่มีฐานะดีของหมู่บ้าน ซึ่งในหลายกรณีได้มีส่วนสำคัญในการให้ความช่วยเหลือและเลี้ยงดูกองกำลังของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม แต่ในท้ายที่สุดก็ต้องถูกยึดทรัพย์สินต่างๆ ไปจนสิ้นเนื้อประดาตัว เพราะถูกใส่ร้ายป้ายสีให้เป็น “เจ้าที่ดิน”² ทำให้ชาวนากลุ่มนี้แทบสิ้นหวังในชีวิตหรือไร้สิ้นซึ่งแรงปรารถนาในการเชื่อมต่อเข้ากับระบบการปกครองใหม่ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม

² โปรดอ่านเพิ่มเติมใน Teekantikun (2013) “อยากลืมแต่กลับจำ”: เรื่องเล่า ความทรงจำ และชะตากรรม สมัยปฏิรูปที่ดินของผู้หญิงเวียดนาม (คนหนึ่ง) วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2556)

นโยบาย “จัดตั้งสหกรณ์นารวม” (*Chính sách thành lập hợp tác xã nông nghiệp*)

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1958 (พ.ศ. 2501) เป็นต้นมา พรรคและรัฐเวียดนาม (เหนือ) ได้ดำเนินนโยบายจัดตั้งสหกรณ์นารวมขึ้น โดยเปลี่ยนปัจจัยการผลิตต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นที่ดินทำกิน เครื่องไม้เครื่องมือทางการเกษตร วัวควาย ให้กลายมาอยู่ในการบริหารจัดการของสหกรณ์ ส่วนชาวนาก็ต้องกลายมาเป็นสมาชิกที่ต้องใช้แรงงานให้กับสหกรณ์ ซึ่งนโยบายนี้ทำให้กลุ่มชาวนายากจนและไร้ที่ดินที่เพิ่งได้รับการจัดสรรที่ทำกินเมื่อไม่กี่ปีก่อนหน้าไม่สามารถหล่อเลี้ยงแรงปรารถนาที่จะได้ทำการผลิตในที่ดินของตนเอง เพราะต้องคืนที่ดินและปัจจัยการผลิตทั้งหมดให้กับสหกรณ์ โดยพรรคและรัฐเวียดนามเชื่อว่าการร่วมมือกันทำการผลิตของชาวนาในรูปแบบของสหกรณ์นารวมจะทำให้ได้ผลผลิตที่สูงกว่าการผลิตแบบเดิม และสามารถแก้ปัญหาความอดอยากที่ประเทศต้องเผชิญมาอย่างยาวนาน ในที่สุดสหกรณ์นารวมก็ได้รับการจัดตั้งจนแล้วเสร็จจำนวน 40,422 แห่งทั่วเวียดนามเหนือในปลายปี ค.ศ. 1960 (พ.ศ. 2503) แต่หลังจากชาวนาทำการผลิตในรูปแบบสหกรณ์นารวมไปได้ระยะเวลาหนึ่ง พวกเขาก็พบว่าสหกรณ์นารวมไม่ได้ตอบสนองแรงปรารถนาที่จะทำให้มีความอยู่ดีกินดีทางเศรษฐกิจได้แต่อย่างใด มีแต่เพียงกลุ่มผู้บริหารสหกรณ์เท่านั้นที่นับวันจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ต่อมาการผลิตในรูปแบบสหกรณ์นารวมก็ถูกยกเลิกไปในที่สุด

นโยบาย “การกลายประเทศอุตสาหกรรมและทันสมัย” (*Chính sách công nghiệp hóa hiện đại hóa đất nước*)

“การเป็นประเทศอุตสาหกรรมและทันสมัย” เป็นนโยบายของพรรคและรัฐเวียดนามที่เกิดขึ้นหลังจากการเปิดประเทศนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986 (พ.ศ. 2529) เป็นต้นมา ซึ่งนอกจากจะมีการเปิดรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศแล้ว พร้อมกันนั้นพรรคและรัฐเวียดนามยังได้มีการลงทุนดำเนินการพัฒนาในด้านต่างๆ อีกด้วยเพื่อนำพาประเทศให้หลุดพ้นจากความยากจน รวมทั้งการเปลี่ยนผ่านจากประเทศเกษตรกรรมล้ำหลังไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมและทันสมัย อย่างไรก็ตาม ปฏิบัติการของการก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมและทันสมัย

ที่ผ่านมา ได้แลกกับการสูญเสียที่ดินทำกินของชาวนาเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะรัฐได้ทำการเวนคืนที่ดินเพื่อเปิดทางให้กับการลงทุนที่ต้องการพื้นที่ขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการก่อสร้างเขตนิคมอุตสาหกรรม (Khu công nghiệp) หรือเขตเศรษฐกิจ (Khu kinh tế) รวมทั้งโครงการก่อสร้างเมืองใหม่ต่างๆ (Khu đô thị mới) ดังนั้นแรงปรารถนาของชาวนาที่จะเชื่อมต่อการกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมและทันสมัย จึงทำได้เพียงการกลายเป็นแรงงานราคาถูกในเขตนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตเศรษฐกิจต่างๆ เท่านั้น

คนไทยเชื้อสายเวียดนามกับการเชื่อมต่อแรงปรารถนาของชาวนาท่าตั้งและห่งฮาน

การปรากฏตัวของคนเวียดนามในประเทศไทย เริ่มมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่เริ่มเพิ่มมากขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ คือตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 5 ทั้งจากการถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยศึกสงคราม การอพยพลี้ภัยทางการเมืองและศาสนา ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ที่กรุงเทพฯ จันทบุรี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ยังมีคนเวียดนามที่ได้รับการเกลี้ยกล่อมให้เข้ามาเป็น “อาณานิคมประชาราษฎร์” ของไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 จำนวน 133 คน ซึ่งทรงโปรดให้ทำมาหากินอยู่ในเขตเมืองนครพนมและสกลนคร (Sookree, 2015: 63-64) คนเวียดนามกลุ่มนี้หรือที่ถูกเรียกว่า “ญวนเก่า” ต่อมาได้รับสัญชาติไทยและมีสิทธิต่างๆ เหมือนคนไทยทุกประการ ต่อมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือระหว่างปี ค.ศ. 1945-1946 (พ.ศ. 2488-2489) ภายหลังจากที่เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสได้กลับเข้ามาหวังยึดครองเวียดนามอีกครั้ง หลังจากทีปล่อยให้ญี่ปุ่นยึดครองในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1940-1945) ฝรั่งเศสได้ทำการปราบปรามและกวาดล้างคนเวียดนามที่ลุกขึ้นมาต่อต้านทั้งในเวียดนามและลาว ทำให้มีคนไทยเวียดนามโดยเฉพาะพลเรือนต้องอพยพหนีข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่เมืองเชียงแสน หนองคาย นครพนม มุกดาหาร อุบลราชธานีเป็นจำนวนมาก การเข้ามาในครั้งนี้รัฐไทยถือว่าเป็นการเข้าเมืองโดยมิชอบ ส่งผลให้คนเวียดนามเหล่านี้มีสถานะเป็นเพียง “ผู้อพยพ” การอพยพเข้ามาของคนเวียดนามในช่วงเวลานั้นตรงกับสมัยรัฐบาล

นายปรีดี พนมยงค์ซึ่งได้ให้การช่วยเหลือเป็นอย่างดี เป็นต้นว่า ผ่อนผันค่าธรรมเนียมคนเข้าเมืองและการขึ้นทะเบียนคนต่างด้าว อนุมัติเงินให้กระทรวงคมนาคมจ่ายเป็นค่าแรงในการจ้างงานคนเวียดนามอพยพ วางระเบียบการช่วยเหลือให้มีที่อยู่ที่กินและช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม อนุมัติให้ยืมเงินช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพ ฯลฯ รวมทั้งไม่ได้จำกัดการตั้งถิ่นที่อยู่ ซึ่งสามารถตั้งหลักแหล่งได้อย่างอิสระ ทำให้คนเวียดนามอพยพที่มีจำนวนเกือบ 50,000 คน กระจายกันอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ถึง 56 จังหวัด (Sookree, 2015: 69-70)

อย่างไรก็ตาม เมื่อมาถึงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2491-2500) บริบทการเมืองโลกในระหว่างนั้นได้เข้าสู่ยุคสงครามเย็น โดยโลกได้แบ่งออกเป็น 2 ค่าย คือ ค่ายโลกเสรีที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำและค่ายโลกคอมมิวนิสต์ที่มีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ ซึ่งรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เลือกที่จะผูกสัมพันธ์และเป็นพันธมิตรกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้รัฐดำเนินนโยบายและมาตรการต่างๆ ที่เข้มงวดกับคนเวียดนามอพยพ เพราะถูกมองว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ นอกจากจะเข้มงวดในทางกฎหมายแล้ว ยังใช้สื่อในการสร้างภาพคนเหล่านี้ว่าเป็น “ผีคอมมิวนิสต์” ที่เป็นศัตรูของชาติและเป็นอันตรายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ทำให้คนเวียดนามอพยพดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางภาวะที่กดดันอย่างแสนสาหัส เป็นต้นว่า นโยบายการจำกัดที่อยู่อาศัยของคนเวียดนามอพยพ โดยในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2492 กำหนดให้คนเวียดนามอพยพอยู่อาศัยในพื้นที่ 8 จังหวัด คือ หนองคาย นครพนม อุบลราชธานี สกลนคร อุดรธานี ขอนแก่น ศรีสะเกษ และปราจีนบุรี และในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2493 ให้ลดลงเหลือ 5 จังหวัด คือ หนองคาย สกลนคร นครพนม อุบลราชธานี และปราจีนบุรี (Boonwanna, 2002: 80-81) เมื่อมาถึงสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2502-2506) นอกจากจะสานต่อนโยบายกีดกันและควบคุมคนเวียดนามอพยพแล้ว ยังได้ดำเนินนโยบายกีดกันให้คนเวียดนามอพยพออกจากประเทศกลับสู่ประเทศเวียดนาม แต่สนับสนุนให้ไปอยู่เวียดนามใต้ ดังนั้นความพยายามในการส่งกลับแต่ละครั้งของรัฐบาลไทย จึงถูกคนเวียดนามประท้วงด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การโกนศีรษะ การนอนให้รถทับ หรือหากถูกบังคับจะฆ่าตัวตาย (Sripana, 2005: 108)

แม้คนเวียดนามอพยพต้องดำรงชีวิตทางสังคมที่ยากลำบาก เพราะภาพ
ของความเป็นคอมมิวนิสต์ทำให้คนไทยไม่ค่อยอยากมีปฏิสัมพันธ์ด้วยและหวาดกลัว
รวมทั้งการดำรงชีพทางเศรษฐกิจที่ต้องถูกกดดันอย่างหนักจากกฎหมายที่
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ออกประกาศ คือ ห้ามชาวเวียดนามประกอบอาชีพต่าง ๆ
รวม 25 อาชีพ เช่น ถ้ายูรูป ซ่อมวิทยุ ซ่อมรถยนต์ ช่างไฟ ร้านขายยา
ซ่อมรถจักรยานยนต์ ช่างเย็บผ้าผู้หญิง ทำนา ฯลฯ ชาวเวียดนามที่ประกอบอาชีพ
ต้องเสียภาษี 1,000 บาทต่อปี ชาวเวียดนามที่มีร้านค้า นอกจากจะต้องเสียภาษี
เงินได้และค่าจดทะเบียนการค้าแล้ว ยังต้องเสียภาษีพาณิชย์หัวละ 500 บาทต่อปี
(Sripana, 2005: 91-92) อย่างไรก็ตาม ต่อมาเมื่อบริบททางการเมืองโลกได้
เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้นโยบายของรัฐบาลไทยได้เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน
ความเข้มงวดที่เคยปฏิบัติมาก็ลดน้อยถอยลง ทำให้ชีวิตทางสังคมและเศรษฐกิจของ
คนเวียดนามอพยพค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่
รัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน (พ.ศ. 2535) จนถึงรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ
ชินวัตร (พ.ศ. 2544) ที่มีมาตรการดำเนินนโยบายการให้บัตรต่างด้าวเข้าเมืองอย่าง
ถูกต้องตามกฎหมายแก่คนเวียดนามอพยพในครอบครัวพ่อแม่ รวมถึงการให้สัญชาติไทย
แก่คนรุ่นลูกหรือหลานชาวเวียดนามอพยพด้วย (Sookree, 2015: 198)

จริง ๆ แล้วการสะสมทุนทางเศรษฐกิจของคนเวียดนามอพยพเกิดขึ้น
ตลอดเวลา นับตั้งแต่อพยพมาอาศัยอยู่ในเมืองไทย แม้ว่าต้องเผชิญกับมาตรการ
กีดกันต่าง ๆ นานาจากรัฐบาลไทยก็ตาม ไม่ว่าในสมัยที่รัฐบาลไทยอนุญาต
ให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสาน
ที่พ่อค้าแม่ค้าคนเวียดนามอพยพได้ประโยชน์จากการเติบโตของเศรษฐกิจ
ภาคอีสานในเวลานั้นหรือในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ. 2531-2534)
ที่ดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ทำให้คนเวียดนามอพยพสามารถ
ค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างคึกคัก แต่การเป็นคนไร้สถานะทางกฎหมาย
ทำให้คนเวียดนามอพยพไม่สามารถถือครองอสังหาริมทรัพย์เพื่อขยายการลงทุนได้
แต่ภายหลังการได้รับสัญชาติไทยในคนรุ่นลูกหรือหลาน ทำให้คนเวียดนามอพยพ
สามารถขยายการลงทุนทางการค้าและธุรกิจ จนสามารถเลื่อนสถานภาพจาก

“ผู้อพยพ” กลายมาเป็น “ชนชั้นนำ” ทางเศรษฐกิจในจังหวัดชายแดนภาคอีสานในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น คนเวียดนามอพยพในจังหวัดนครพนม

ความสำเร็จทางเศรษฐกิจของคนเวียดนามอพยพดังกล่าว คือเงื่อนไขสนับสนุนสำคัญอย่างหนึ่งต่อการเชื่อมต่อแรงปรารถนาในการเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยของชาวนาจากจังหวัดท่าตั้งและห่งะอาน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของเจ้าหน้าที่สถานกงสุลเวียดนามประจำประเทศไทยที่ระบุว่า เนื่องจากคนเหล่านี้เป็นแรงงานผิดกฎหมาย (Lao động chui) และไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ดังนั้นในระยะแรกของการเข้ามาทำงาน ส่วนใหญ่จึงทำงานอยู่กับคนเชื้อสายเวียดนามที่อาศัยและประกอบธุรกิจอยู่ในหลายจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดชายแดนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เช่น หนองคาย นครพนม มุกดาหาร อุบลราชธานี เป็นต้น (Câm Tú, 2014) และข้อมูลจากสื่อเวียดนามระบุว่า ราวปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) ได้มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งในตำบลหมีหลก (อำเภอกานหลก จังหวัดท่าตั้ง) ได้ชักชวนกันเดินทางขึ้นไปยังด่านชายแดน “เกาแจว” ซึ่งติดกับด่านชายแดน “น้ำพาว” ที่แขวงบอลิคำไซของประเทศลาว เพื่อรับจ้างเป็นลูกหาบขนสินค้าหนีภาษี เมื่อเห็นว่ารายได้จากการทำงานดังกล่าวไม่ดื่นก จึงมีบางคนได้ตัดสินใจลักลอบข้ามแดน (Vượt biên) เข้าไปทำงานในประเทศลาวและประเทศไทย ซึ่งในแต่ละครั้งที่คนเหล่านี้เดินทางกลับไปยังบ้านเกิดจึงสามารถซื้อมอเตอร์ไซค์ใหม่ รวมทั้งบางคนก็สามารถสร้างบ้านใหม่ได้ด้วย (Mywork, 2014)

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลภาคสนามผู้เขียนพบว่าชาวนาจากจังหวัดท่าตั้งและห่งะอาน ได้เดินทางเข้ามาทำงานอยู่กับคนไทยเชื้อสายเวียดนามมากกว่า 18 ปีแล้วหรือก่อนปี พ.ศ. 2540 (ปัจจุบัน พ.ศ. 2558) แรงงานเวียดนามชายคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า “จากจำนวนพี่น้องทั้งหมด 5 คน (เขาเป็นลูกคนที่ 4) พี่ชายคนก่อนเขาหรือลูกคนที่ 3 คือคนที่เดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นคนแรกของครอบครัว และเป็น 1 ใน 3 คนแรกของอำเภอ (อำเภอตึกเกาะ จังหวัดท่าตั้ง) ขณะนั้นเขากำลังเรียนอยู่ชั้น ม.4 โดยพี่ชายต้องเสียเงินให้กับคนนำทาง (Ngư i đura quàn) ซึ่งเป็นคนจากจังหวัดห่งะอานประมาณ 10,000 บาท ประมาณปี ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) คนนำทางได้พาพี่ชายมาทำงานเป็นลูกจ้างอยู่ที่ร้านขายเบะหมี

แห่งหนึ่งในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งเจ้าของร้านมีเชื้อสายเวียดนามที่มาจากจังหวัดสกลนคร หลังจากที่พี่ชายของเขาทำงานอยู่ที่ร้านบะหมี่ดังกล่าวได้ราว 2 ปี ก็ถูกตำรวจจับข้อหาลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย ทำให้ต้องถูกส่งตัวลงไปกรุงเทพฯ เพื่อส่งตัวกลับประเทศเวียดนามโดยทางเครื่องบิน หลังจากกลับไปเวียดนามได้ไม่ถึงเดือน พี่ชายก็วิ่งเต้นเปลี่ยนหนังสือเดินทางจนสามารถเดินทางกลับมาทำงานที่ร้านบะหมี่ได้ดังเดิม จนปัจจุบันพี่ชายเขามีทั้งบ้านแบบสมัยใหม่และที่ดินอีกหลายแปลงในอำเภอตึกเกาะ ซึ่งล้วนได้มาจากการเก็บหอมรอมริบจากการทำงานในประเทศไทยทั้งสิ้น” (Nông Đ c Thuật [Pseudonym], 2015)

กล่าวได้ว่า คนเวียดนามอพยพหรือคนไทยเชื้อสายเวียดนามในประเทศไทย มีส่วนสำคัญอย่างมากที่ทำให้แรงปรารถนาของชาวนาเวียดนามจากท่าตั้งและหังเฮอานขับเคลื่อนต่อไปได้ เพราะจากข้อมูลของแรงงานเวียดนามหลายคน ล้วนบอกตรงกันว่าคนไทยเชื้อสายเวียดนามมีส่วนอย่างมากในการช่วยเหลือพวกเขา ทำให้สามารถอยู่อาศัยและทำงานอยู่ในประเทศไทยได้ กรณีของเธอก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งในการสนับสนุนคำพูดดังกล่าว เธอเล่าให้ฟังว่า “เธอมาจากอำเภอนามตัน จังหวัดหังเฮอาน เพราะครอบครัวยากจน เธอจึงตัดสินใจเดินทางเข้ามาประเทศไทยเมื่อปี ค.ศ. 1995 (พ.ศ. 2538) โดยเสียเงิน 6 ล้าน 3 แสนด่ง หรือประมาณ 13,500 บาทให้กับผู้ชายคนนำทาง ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านใกล้กัน คนนำทางพามาฝาก (ทิ้ง) ไว้ที่บ้านป่าเดี่ยวที่บ้านชะฆามซานเมืองขอนแก่น ตอนนั้นเธอเล่าว่ารู้สึกกลัวมาก เพราะพูดภาษาไทยไม่ได้ แต่โชคดีที่ได้ป่าเดี่ยวพาไปหาและฝากไว้กับป่าตี้ (มีเชื้อสายเวียดนาม) ซึ่งมีแฟนชายไก่ออยู่ในตลาด อ. จิระ (ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น) ในที่สุดก็ได้รับความช่วยเหลือจากป่าตี้ โดยให้อยู่อาศัยและช่วยงานที่แฟนชายไก่อ พร้อมทั้งให้เงินเดือนๆ ละ 3,000 บาท” (Nurong Xuân Hương [Pseudonym], 2014)

แรงปรารถนาของชาวนาห้าดิ่งและเหงะอานที่ไม่ได้หยุดอยู่แค่ “การหาอยู่หากิน”

เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวนาเวียดนามที่เดินทางเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างในประเทศไทยนั้น พวกเขาไม่ได้ปรารถนาเพียงแค่การมีรายได้จากการทำงานหรือการเป็นลูกจ้างรายวันตลอดไปเท่านั้น แต่พวกเขายังมีแรงปรารถนาอื่นที่แตกต่างกันไปด้วย สำหรับบางคนการเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย ไม่ต่างอะไรกับการได้เรียนรู้จากการเดินทางท่องเที่ยวที่ช่วยให้พวกเขาสามารถหลีกเลี่ยงออกมาจากการใช้แรงงานในไร่ นา ซึ่งพวกเขามองว่าเป็นงานที่หนักแต่ได้ผลคุ้มค่าน้อย และที่สำคัญยังทำให้ชีวิตของพวกเขาต้องวนเวียนอยู่กับสภาพเดิมๆ ในหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในวัยหนุ่มสาวที่ยังไม่มีครอบครัวด้วยแล้ว การได้เรียนรู้จากการท่องเที่ยวคือแรงปรารถนาสูงสุดของพวกเขา แต่สำหรับชาวนาเวียดนามอีกหลายคน การได้เปลี่ยนสถานะของตนเองจากแรงงานรับจ้างรายวันไปเป็นผู้ประกอบการรายย่อย หรือ “เถ้าแก่น้อย” ต่างหากคือแรงปรารถนาสูงสุด เพราะมองว่ารายได้จากการเป็นลูกจ้างรายวันไม่สามารถทำให้พวกเขา ร่ำรวย จนสามารถเลื่อนสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่บ้านเกิดได้ นอกจากนี้ การแต่งงานอยู่กับชายหรือหญิงไทยของแรงงานเวียดนามบางคน เป็นเสมือนกลไกอย่างหนึ่งในการเชื่อมต่อแรงปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ดีขึ้นหรือดีกว่าที่บ้านเกิด

- แรงปรารถนาในการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวของ “โกวันกวาง”

“โกวันกวาง” มีพื้นเพมาจากครอบครัวชาวนาในอำเภอดักเถาะ จังหวัดห้าดิ่ง เข้ามาทำงานในเมืองไทยได้ 7 ปีแล้ว (เข้ามาประมาณปี พ.ศ. 2549) ซึ่งก่อนหน้านี้ หลังจากเลิกเรียนกลางคันในระดับมัธยมต้น เขาก็ได้ทำงานรับจ้างทั่วไปในละแวกหมู่บ้าน จนกระทั่งอายุได้ประมาณ 19 ปี ก็มีคนรู้จักในหมู่บ้านชวนให้เข้ามาทำงานที่เมืองไทย เมื่อเขาทำหนังสือเดินทางเสร็จเรียบร้อยแล้ว คนรู้จักได้พาเดินทางผ่านประเทศลาวที่ด่านน้ำพาว (แขวงบอลิคำไซ) แล้วมาลงเรือข้ามแม่น้ำโขงเข้ามายังประเทศไทยที่ด่านนครพนม จากนั้นจึงพาเขาลงไปที่ทำงานที่กรุงเทพฯ หลังจากทำงานได้ 2 ปีเขาก็เดินทางกลับเวียดนามระยะหนึ่ง เมื่อทนกับความจำเจของชีวิตในไร่ นา และหมู่บ้านไม่ไหว เขาจึงเดินทางเข้ามาเมืองไทยอีกครั้ง และ

ยังคงไปขอทำงานกับนายจ้างคนเดิมที่กรุงเทพฯ เมื่อเวลาผ่านไปได้ระยะหนึ่ง เขาเริ่มรู้สึกที่นายจ้างไม่ค่อยใจดีเหมือนก่อน ประกอบกับเขาเริ่มสื่อสารภาษาไทย ได้มากขึ้นแล้ว (เขามีสมุดจดคำศัพท์ภาษาไทยอยู่เล่มหนึ่ง หน้าปกเขียนว่า “Cuộc phiêu lưu” หรือการผจญภัย ผู้เขียนเข้าใจว่าคงเป็นสมุดบันทึกการผจญภัยในเมืองไทยของเขา) จึงขอลาออกจากงาน แล้วออกเดินทางหาที่พักและงานทำแถวเขตปริมณฑลของกรุงเทพฯ จากนั้นจึงเดินทางขึ้นมาทำงานที่ขอนแก่นตามคำชักชวนของเพื่อนที่รู้จัก เขาบอกว่าการเปลี่ยนสถานที่ทำงานบ่อยครั้งนั้นช่วยให้เขาได้เรียนรู้และเห็นอะไรมากมายในประเทศไทย

ตอนนี้เขาทำงานเป็นลูกจ้างที่ร้านขายส่งผลไม้ ซึ่งตั้งอยู่ในตลาดขายส่งผลไม้ที่เก่าแก่แห่งหนึ่งในเขตเทศบาลนครขอนแก่น โดยเริ่มงานในตอนรุ่งเช้าราว 3 นาฬิกา แล้วไปเลิกงานเอาตอนประมาณบ่าย 2 โมงของทุกวัน สำหรับค่าแรงที่ได้รับก็มากกว่าเกณฑ์ที่รัฐบาลกำหนด (300 บาท) เล็กน้อยคือ 400 บาท เพราะนอกจากงานแบกหามที่เป็นงานหลัก เขายังสามารถช่วยขายของหน้าร้านได้ด้วย ดังนั้นเจ้าของร้านจึงจ่ายค่าแรงเพิ่มขึ้นอีกเล็กน้อย และเขายังบอกอีกว่า การที่เขาสามารถออกมาทำงานหน้าร้านได้นั้น เป็นเพราะว่าทางเจ้าของร้านได้ “เคลียร์” กับทางตำรวจท้องที่เรียบร้อยแล้ว คือตกลงจ่ายให้กับตำรวจเดือนละ 500 บาท ซึ่งในแต่ละเดือนก็จะมีตำรวจขับรถมาเก็บถึงที่ร้านเลย

แม้ดูเหมือนเขาจะมีรายได้มากกว่าแรงงานเวียตนามคนอื่นๆ ที่ได้ค่าแรงเพียงวันละ 300 บาท และน่าจะจะมีเงินเหลือเก็บบ้างในแต่ละเดือน แต่เขาก็ยืนยันว่าในแต่ละเดือนแทบไม่มีเงินเหลือเก็บเลย เพราะนอกจากจะหมดไปกับค่าใช้จ่ายประจำ ไม่ว่าจะเป็นค่าเช่าห้องพัก ค่าน้ำค่าไฟ ค่ากิน ค่าเดินทาง รวมทั้งค่าต่อวีซ่าที่ต้องจ่ายให้เจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองอีกครั้งละ 300-500 บาท เขายังเสียเงินไปกับการเลี้ยงชีพในบ่อนพนันที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากห้องเช่านัก รวมทั้งการหาความเพลิดเพลินจากการไต่ลงเล่นฟุตบอลในสนามหญ้าเทียมที่เปิดให้บริการอยู่ทางด้านหลังของย่านโรงแรมหรูใจกลางเมืองขอนแก่น ซึ่งการที่เขาจะมีโอกาสไต่ลงเล่นฟุตบอลในสนามหญ้าเทียมที่บ้านเกิดในเวียตนามนั้น ไม่มีความเป็นไปได้เลยสำหรับเด็กบ้านนอกอย่างเขา แต่เขากลับสามารถทำได้ที่เมืองไทย ดังนั้นทุกๆ เย็นวัน

อาทิตี๋เขาจะชักชวนเพื่อนๆ แรงงานเวียดนามให้มาร่วมเล่นฟุตบอลด้วยกัน และไม่ได้เป็นการเล่นเพื่อสนุกสนานเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะมีการพนันขันต่อกันด้วยทุกครั้ง คือหากฝ่ายใดแพ้จะต้องจ่ายค่าน้ำดื่ม ไอติม เบียร์ และค่านามอีกครึ่งหนึ่ง (ค่านามชั่วโมงละ 900 บาท) มีอยู่วันหนึ่งผู้เขียนมีโอกาสดูเขาเล่นฟุตบอลอยู่ข้างสนาม หลังจากนั้นดูอยู่ราว 2 ชั่วโมง ปรากฏว่าฝ่ายของเขาแพ้ ทำให้วันนั้นเขาต้องเสียเงินเป็นจำนวน 350 บาท ซึ่งใกล้เคียงกับค่าแรงที่เขาได้รับในหนึ่งวันเลยทีเดียว แต่เขาก็บอกว่า “เขายังไม่มีครอบครัวต้องดูแลเงินที่ได้ก็ต้องเอามาหาความสุขใส่ตัวก่อน”

ต่อมา เมื่อผู้เขียนกลับไปหาเขาที่ห้องเช่าอีกครั้ง หลังจากที่หายหน้าไปหลายเดือน ปรากฏว่าเขาไม่อยู่ที่ห้องเช่าแห่งนั้น จึงสอบถามน้องๆ แรงงานเวียดนามที่รู้จักเขา จึงได้ความว่า ตอนนั้นเขาขึ้นไปทำงานที่บ่อนการพนันแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ เพราะว่าอยู่ขอนแก่นมานานเริ่มเบื่อ จึงออกไปหาประสบการณ์ใหม่ที่เชียงใหม่ ซึ่งเป็นจังหวัดที่เขาไม่เคยไปมาก่อน (Cò Văn Quang [Pseudonym], 2013)

- แรงปรารถนาในการกลายเป็น “เถ่าแก่น้อย” ของ “เลื่องติเฮวี่ยน”

“เลื่องติเฮวี่ยน” มีพื้นเพมาจากครอบครัวชาวนาในอำเภอนามด่าน จังหวัดหนองบัวลำภู เธอเริ่มเข้ามาทำงานในเมืองไทยตอนอายุได้ 20 ปี หรือเมื่อ 15 ปีก่อน (พ.ศ. 2543) ด้วยการจ่ายเงินจำนวน 10,000 บาทให้กับการช่วยเหลือของคนนำทางที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียง เนื่องจากเธอมีเงินไม่พอตามจำนวนที่คนนำทางเรียกร้อง เธอจึงขอยืมก่อนบางส่วน ในส่วนที่เหลือให้มาเก็บหลังจากที่ได้ทำงานแล้ว เมื่อตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยคนนำทางได้พาเธอขึ้นรถทัวร์มาตามถนนหลวงหมายเลข 8 แล้วออกจากเวียดนามที่ด่านเก่าแจว (จังหวัดห่าติง) จากนั้นจึงเข้าประเทศลาวที่ด่านน้ำพาว (แขวงบอลิคำไซ) แล้วเข้าสู่ประเทศไทยทางจังหวัดนครพนม แต่การเดินทางยังไม่หยุดแค่นั้น คนนำทางได้พาเธอขึ้นรถทัวร์ต่อลงไปยังกรุงเทพฯ และในที่สุดเธอก็ได้งานทำที่ร้านข้าวแกงแห่งหนึ่งแถวศาลายา จังหวัดนครปฐม โดยกินอยู่กับนายจ้างพร้อมเงินเดือนอีก 2,800 บาท (ช่วงแรกๆ เงินเดือนไม่ได้ตกมาถึงเธอ เพราะในแต่ละเดือนคนนำทางจะมาเก็บเงินในส่วนที่ยังค้างจ่าย)

หลังจากทำงานได้ประมาณ 3 เดือน จากความยากลำบากในการทำงานและความ
 อึดอัดใจที่ตกอยู่ในสภาพที่สื่อสารกับใครไม่เข้าใจ เนื่องจากในตอนนั้นเธอยังพูด
 ภาษาไทยไม่ได้ เธอจึงขอให้คนนำทาง (คนเดิม) พามาหาหน้าสาวที่ขอนแก่น และ
 ตกลงจ่ายค่านำทาง 2,000 บาท แต่ให้มาเก็บจากหน้าสาวหลังจากพามาส่งถึงที่แล้ว
 ตอนนั้นหน้าสาวเธอพักอาศัยและทำงานอยู่กับคนไทยเชื้อสายเวียตนาม
 ที่เป็นเจ้าของแผงไก่ในตลาด อ. จิระ (ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น) จึงฝาก
 เธอให้ทำงานที่แผงไก่ด้วย โดยเริ่มงานตอน 3 ทุ่มและไปเลิกเอาตอน 10 โมงเช้า
 ตอนนั้นเธอได้ค่าจ้างเดือนละ 3,500-4,000 บาท ด้วยความที่ไม่มีประสบการณ์ทำ
 ใ้แก่มาก่อน จึงโดนนายจ้างต่อว่าอยู่บ่อยๆ ในเรื่องทำงานไม่เก่ง ทำงานไม่ทัน
 ประกอบกับการที่เธอพักอาศัยอยู่ที่บ้านแม่ของนายจ้าง ดังนั้นนอกจากทำงานที่แผง
 ไ้แล้ว เธอยังต้องทำงานบ้านที่บ้านแม่ของนายจ้างอีกด้วย ซึ่งเธอบอกว่าเป็นการทำงาน
 ที่หนักมาก หลายครั้งถึงกับร้องไห้เพราะความยากลำบากและเหนื่อยล้าจากการ
 ทำงาน

หลังจากทำงานอยู่กับนายจ้างที่แผงไก่ในตลาด อ. จิระ ได้ประมาณ 3 ปี
 ก็ย้ายไปทำงานที่แผงไก่กับพี่สาวของนายจ้าง แต่ยังพักอาศัยกับแม่ของนายจ้าง
 เช่นเดิม หลังจากทำงานได้ประมาณปีกว่าๆ นายจ้างก็ขอให้เธอออกจากงานและ
 กลับบ้านที่เวียตนาม เพราะเกรงว่าจะถูกตำรวจจับและสร้างความเสียหายมาถึง
 ตัวนายจ้าง หลังจากที่ได้คิดไปคิดมาอยู่หลายวัน เธอตัดสินใจไม่กลับเวียตนาม และ
 เลือกที่จะออกมาเช่าห้องอยู่เองและเริ่มต้นออกหางานทำ แม้จะรู้ว่ามีความเสี่ยงสูง
 ในการถูกตำรวจจับกุม แต่สำหรับเธอแล้วมันไม่มีทางเลือก ในช่วงนี้นอกจาก
 จะทำงานรับจ้างทั่วไป (ไม่มีนายจ้างประจำ) ที่ตลาดบางลำพู (ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล
 นครขอนแก่น) เช่น รับจ้างล้างทำความสะอาดแผงไก่ ฯลฯ เธอยังออกเดินเก็บหา
 ของเก่าไปขายเพื่อให้มีรายได้อีกทางหนึ่งด้วย ต่อมาเมื่อเธอพูดภาษาไทยได้
 คล่องขึ้น เธอจึงสามารถทำงานกับนายจ้างไม่เฉพาะกับคนไทยเชื้อสายเวียตนาม
 เท่านั้น แต่ยังมีนายจ้างที่เป็นคนไทยอีกด้วยทำให้เธอมีเงินเก็บสะสมเพิ่มมากยิ่งขึ้น

ส่วนความปรารถนาที่จะกลายเป็นผู้ประกอบการรายย่อยหรือ “เก๋ไก๋น้อย”
 ได้เกิดขึ้นเมื่อเธอเริ่มตั้งท้องลูกชายคนแรก (ตอนนี้อายุได้ 1 ปี 7 เดือน) ในตอนแรก

เธอและสามี (อายุน้อยกว่าเธอ 10 ปี) ตัดสินใจที่จะขายข้าวโพดปิ้ง โดยเรขายอยู่แถวตลาดโต้รุ่งและหน้าตลาดโบ้เบ้ แต่ขายไม่ค่อยดี เลยตัดสินใจเปลี่ยนมาขายหมูปิ้งแทน โดยนำเงินไปซื้อรถมอเตอร์ไซด์พ่วงจากร้านรับซื้อของเก่ามา 1 คันในราคา 1,700 บาท หลังจากที่ซ่อมแซมจนอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ เธอจึงให้สามีและน้องชาย (ลูกพี่ลูกน้อง) ออกเรขายส่วนตัวเธอช่วยได้เพียงการหมักหมูเท่านั้น เพราะต้องดูแลลูกชายที่เพิ่งคลอด แต่การเริ่มต้นสำหรับการเป็นผู้ประกอบการรายย่อยของเธอก็เต็มไปด้วยขวากหนาม เพราะเมื่อเริ่มต้นขายอยู่ได้ไม่นานนักก็ต้องประสบกับการขาดทุน เนื่องจากไม่ค่อยมีลูกค้าอุดหนุน เมื่อเห็นว่าการขายหมูปิ้งคงไปไม่รอด เธอและสามีจึงหันกลับไปขายข้าวโพดปิ้งอีกครั้ง แต่เธอยังไม่ล้มเลิกความตั้งใจที่จะเป็น “เถ้าแก่น้อย” จากการขายหมูปิ้ง เธอจึงได้ไปขอคำแนะนำจากรุ่นพี่คนไทยคนหนึ่งที่เคยทำงานด้วยกันที่แผงไก่ และลองผิตลองถูอยู่พักใหญ่ ก่อนที่จะได้สูตรการหมักหมูที่เธอเห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะถูกปากลูกค้า ในที่สุดเธอและสามีจึงหันกลับมาขายหมูปิ้ง (รวมทั้งปีกไก่และเครื่องในไก่ด้วย) ใหม่อีกครั้ง

เธอและสามีจะช่วยกันเตรียมหมักหมูหมักไก่ในช่วงบ่ายๆ ของทุกวัน กว่าจะเสร็จก็ราว 6 โมงเย็นหรือ 1 ทุ่ม หลังจากอาบน้ำกินข้าวเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ราว 1 ทุ่มครึ่งหรือ 2 ทุ่มเธอและสามีจึงออกไปขายของด้วยรถมอเตอร์ไซด์พ่วง 2 คัน (คันหนึ่งสำหรับขายของ อีกคันหนึ่งสำหรับเป็นที่นอนลูก ซึ่งมีลูกสาวอายุ 6 เดือนเพิ่มมาอีกคนหนึ่ง) ในช่วงหัวค่ำเธอจะไปหยุดขายที่หน้าร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์แห่งหนึ่ง บนถนนสายหนึ่งในเขตเทศบาลนครขอนแก่น พอตกดึกเธอก็ย้ายไปขายข้างๆ ร้านเซเว่นฯ บนถนนสายเดียวกันนี้ และระหว่างนี้เธอจะปลีกตัวไปซื้อหมูและไก่กับแผงที่คุ้นเคย (มีคนเวียตนามที่รู้จักกันทำงานอยู่ ทำให้ได้ชิ้นเนื้อที่ดีและราคาเป็นกันเอง) ในตลาดบางลำพู แล้วนำมาแช่น้ำแข็งไว้ในกล่องโฟมเพื่อเตรียมขายในวันต่อไป กว่าขายของหมดและกลับเข้าบ้านเข้าได้ก็เป็นช่วงเช้าของวันใหม่ จากนั้นเธอและสามีก็จะนอนพักผ่อนยาวไปจนกระทั่งตอนบ่าย แล้วจึงลุกขึ้นมาเตรียมของขายกันอีก แม้ชีวิตเธอและครอบครัวต้องจำเจอยู่อย่างนี้ทุกวัน แต่จากกำไรที่ได้รับคืนจะไม่ต่ำกว่า 1,000 บาท หรือบางคืนได้มากถึง 2,000 บาท คือแรงกระตุ้นสำคัญต่อความปรารถนาที่จะเป็นผู้ประกอบการรายย่อย

ของเธอ ไม่ใช่เฉพาะที่เมืองไทยเท่านั้น เพราะสุดท้ายแล้วเธอปรารถนาที่จะเป็นผู้ประกอบการรายย่อยที่บ้านเกิดของตนเองด้วยการเปิดร้านขายของชำหรือไม้กีร้านเสริมสวยที่เธอแอบไปเรียนที่ กศน. ตั้งแต่ตอนที่เธอยังเป็นลูกจ้างแผงขายไก่ (Luong Thi Huyèn [Pseudonym], 2015)

- แรงบันดาลใจในการสร้างหลักปักฐานในเมืองไทยของครอบครัว “มิงมิงฮั่ง”

“มิงมิงฮั่ง” เป็นลูกสาวคนโต จากจำนวนพี่น้องทั้งหมด 3 คน (น้องชายอีก 2 คน) ของครอบครัวชาวนาที่เมืองวัง จังหวัดพะเยา เนื่องจากครอบครัวมีฐานะยากจน พ่อแม่จึงตัดสินใจส่งเธอให้มาอยู่อาศัยกับญาติ (ป้า-พี่สาวของแม่) ที่เมืองไทยตอนเธออายุได้เพียง 11 ปี เธอจำได้ว่าแม่เป็นคนพาเธอมาโดยเข้ามาทางจังหวัดหนองคาย ก่อนที่จะมาอาศัยอยู่กับป้าที่ซอยหนองวัดในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ในแต่ละวันเธอต้องออกไปช่วยป้าทำงานที่แผงขายต้มเส้น รวมทั้งแผงขายปลาที่ตลาดแห่งหนึ่งในเมืองขอนแก่น เนื่องจากต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนมาตั้งแต่ยังเด็ก ทำให้เธอต้องแอบร้องไห้อยู่บ่อยครั้ง ด้วยสาเหตุทั้งจากความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน และการคิดถึงบ้านและคนในครอบครัวที่ไม่ได้พบเจอกันมานาน

หลังจากอาศัยและช่วยงานป้าอยู่เกือบ 10 ปี เธอจึงตัดสินใจออกหางานทำ โดยวาดหวังเพื่อจะเก็บเงินเก็บทองสำหรับการสร้างเนื้อสร้างตัวในอนาคต ซึ่งงานที่เธอหาได้ในครั้งนั้นก็คือ การเป็นผู้ช่วยแม่ครัวที่ร้านอาหารแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่เยื้องกับประตูทางเข้ามหาวิทยาลัยขอนแก่นด้านถนนมะลิวัลย์ ต่อมาเธอก็ได้พบรักกับหนุ่มไทยคนหนึ่ง ซึ่งตอนนั้นเขากำลังเรียนอยู่ที่วิทยาลัยเทคนิคในเมืองขอนแก่น ปีสุดท้าย หลังจากหนุ่มไทยเรียนจบเธอจึงตัดสินใจออกไปอยู่กับเขาที่ห้องเช่าแห่งหนึ่งจนตั้งท้องขึ้นมา แต่ด้วยความรับผิดชอบของหนุ่มไทย เขาจึงไม่ริรอที่จะพาเธอไปจดทะเบียนสมรสอย่างที่ว่าการอำเภอทันที (เมื่อปี พ.ศ. 2549)

ต่อมาไม่นานนัก เธอก็ได้รับข่าวจากทางครอบครัวที่เวียดนามว่าพ่อได้เสียชีวิตลงแล้วแม่และน้องๆ จึงต้องการตามมาอยู่กับเธอที่เมืองไทยด้วย เพราะไม่ต้องการใช้ชีวิตอย่างยากลำบากที่เวียดนาม เธอจึงต้องคิดหาหนทางว่าจะทำอย่างไรดีกับข้อเรียกร้องดังกล่าวของครอบครัว ในที่สุดเธอจึงตัดสินใจลาออกจากร้านอาหารที่กำลังทำงานอยู่ แล้วไปเช่าที่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งริมบึงหนองโคตรเพื่อเปิดร้านขาย

ต้มเส้นกับสามี่ เพราะคิดว่าคงเป็นหนทางเดียวที่จะพาแม่และน้องๆ มาอยู่ด้วยกัน ได้และปรากฏว่าเธอคิดไม่ผิด เพราะร้านขายต้มเส้นของเธอในวันยังมีลูกค้ามาอุดหนุนเพิ่มมากขึ้น ทำให้เธอมีกำไรเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะแถวนั้นมีโครงการบ้านจัดสรรเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เธอจึงส่งข่าวให้แม่และน้องๆ เดินทางตามมาอยู่ด้วยกัน

เมื่อเวลาผ่านไปได้เพียง 2-3 ปี เธอก็สามารถซื้อที่ดินที่เช่าอยู่มาเป็นของตนเอง (แม้จะเป็นชื่อของสามี่ก็ตาม) และหลังจากที่น้องชายคนโตของเธอแต่งงานกับสาวไทย เธอจึงยกบ้านต้มเส้นให้แม่และน้องๆ ดูแล ซึ่งเปิดขายตลอด 24 ชั่วโมง โดยแม่และน้องชายคนเล็ก (ยังไม่แต่งงาน) ขายในช่วงกลางวัน น้องชายคนโตและภรรยาช่วยกันขายในตอนกลางคืน ส่วนเธอและสามี่ได้ย้ายออกมาอยู่บ้านอีกหลังหนึ่งที่พ่อแม่ของสามี่ยกให้ ซึ่งอยู่ไม่ไกลกันนัก รวมทั้งได้แยกออกไปเปิดแผงขายต้มเส้นและอาหารประเภทยาที่ตลาดแห่งหนึ่งริมฝั่งหนองโคตร โดยจะออกไปขายเป็นประจำทุกวันตั้งแต่ช่วงบ่ายจนถึงประมาณ 1 ทุ่ม

ปัจจุบันเธอและน้องชายคนโตสามารถ “สร้างหลักปักฐาน” ในเมืองไทยได้อย่างปรารถนา โดยสามารถยืนยันได้จากการเป็นเจ้าของที่ดินและร้านขายต้มเส้นรถยนต์อีก 3 คัน (แม้ใช้ชื่อสามี่เป็นผู้ครอบครองก็ตาม) และเครื่องอำนวยความสะดวกสบายที่ปรากฏอยู่ภายในบ้าน เช่น ทีวีจอแบน เครื่องเสียง ชุดรับแขก เป็นต้น แม้ชีวิตยังคงมีความยุ่งยากอยู่บ้าง เพราะต้องไปดำเนินการขอวีซ่าจากหน่วยงานตำรวจตรวจคนเข้าเมืองอยู่เป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ยังต้องเดินทางไปรายงานตัวยังหน่วยงานตำรวจตรวจคนเข้าเมืองทุกๆ 3 เดือน อีกทั้งยังต้องขับรถยนต์พาแม่และน้องชายคนเล็กไปต่อวีซ่าที่ด่านชายแดนจังหวัดหนองคายเป็นประจำทุกเดือน เพราะทั้งสองคนเข้ามาเมืองไทยด้วยวีซ่านักท่องเที่ยว ซึ่งได้รับอนุญาตให้อยู่ได้ไม่เกิน 30 วัน ดังนั้นทุกครั้งก็ก็ต้องสอดเงินไว้ในหนังสือเดินทางด้วยทุกครั้ง (เป็นธรรมเนียมที่แรงงานเวียตนามทุกคนต้องถือปฏิบัติ) เพื่อจะได้มั่นใจว่าเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองจะไม่ปฏิเสธการขอเข้าเมืองไทยของพวกเขา (Minh Minh Hằng [Pseudonym], 2013)

สรุป: ทำไมชาวนาเวียดนามจึง “ทิ้งนา”?

“ทำไมชาวนาจึงทิ้งนา” (Vi sao nông dân bỏ ruộng?) ได้กลายมาเป็นประเด็นพาดหัวข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ของเวียดนามหลายฉบับ โดยเนื้อหาของข่าวนำเสนอไปในทิศทางเดียวกัน คือ “จากการสำรวจของกระทรวงเกษตรและพัฒนาชนบทระหว่างปี ค.ศ. 2012-2013 พบว่าทั้งประเทศมีชาวนา “ทิ้งนา” จำนวน 42,785 ครอบครัว และจำนวนกว่า 3,407 ครอบครัวมอบที่นาคืนแก่ทางการเดิมที่ปรากฏการณ์ “ทิ้งนา” เกิดขึ้นในบางจังหวัดทางภาคเหนือ เช่น ฮ่ายเซื่อง (Hải Dương) ฮึงเยียน (Hưng Yên) ฮ่ายฟ่อง (Hải Phòng) บักนิง (Bắc Ninh) โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวนาในพื้นที่ที่อยู่รอบๆ เขตนิคมอุตสาหกรรม แต่ปรากฏว่าหลังปี ค.ศ. 2011 เป็นต้นมา ปรากฏการณ์ “ทิ้งนา” ได้เกิดขึ้นในอีกหลายจังหวัด เช่น นามดิ่ง (Nam Định) ถ้ายบิ่ง (Thái Bình) เทงฮว่า (Thanh Hóa) ห่าตั้ง (Hà Tĩnh) เป็นต้น ส่วนเหตุผลที่ทำให้ชาวนาต้อง “ทิ้งนา” เป็นเพราะว่าการทำนาให้ผลตอบแทนต่ำ หากชาวนาทำนาในพื้นที่ประมาณ 1 งาน โดยใช้เวลาเพาะปลูก 3 เดือน ชาวนาจะมีรายได้จากการหักค่าใช้จ่ายแล้วราว 100,000-200,000 ด่ง (หรือประมาณ 300 บาท) ซึ่งเทียบได้กับการขับมอเตอร์ไซค์รับจ้าง (Chạy xe ôm) หรือรับจ้างทำงานบ้าน (Làm ô sin) ในเมืองเพียง 1 วันเท่านั้น” (Bao chình phu, 2016; Thanh nien, 2016)

เมื่อการทำนาหรืออาชีพทำนาไม่ใช่สิ่งที่ชาวนาเวียดนามต้องการจะทำหรือจะเป็นอีกต่อไป กล่าวอีกนัยยะหนึ่งก็คือชาวนาเวียดนามต้องการจะหลุดพ้นออกจากอาชีพชาวนาและชนชั้นชาวนาที่ทุกข์ยาก จากสภาวะการณดังกล่าว ทำให้ผู้เขียนเกิดคำถามขึ้นในใจว่า ในท้ายที่สุดแล้วชาวนาเวียดนามใฝ่ฝันหรืออยากเปลี่ยนตัวเองไปเป็นอะไรหรือเลื่อนฐานะไปอยู่ในชนชั้นใดในสังคมเวียดนามร่วมสมัย? จากกรอบแนวคิดเรื่อง “แรงปรารถนา” ของเดอเลิซกับกัตตารี ที่ให้ความสำคัญกับ “แรงปรารถนา” ในฐานะที่เป็น “จักรกล/กลไก” ในการผลิตสร้างและขับเคลื่อนให้เกิดพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยเฉพาะในระดับปัจเจกบุคคล ประกอบกับข้อมูลจากแรงงานเวียดนามหลายๆ คนที่ได้จากการทำงานภาคสนามในจังหวัด

ที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งหากมีการศึกษากลุ่มคนเหล่านี้อย่างครอบคลุม ในท้ายที่สุด วงวิชาการและสาธารณชนทั่วไปก็必将มีความเข้าใจและเห็นใจ “คนตัวเล็กตัวน้อย” เหล่านี้เพิ่มมากยิ่งขึ้น แทนที่จะมองพวกเขาด้วยสายตาแห่งการเหยียดหยาม รวมถึงการตีตราพวกเขาว่าเป็นตัวปัญหาหรือสร้างปัญหาให้กับสังคม

เอกสารอ้างอิง

- Bao chinh phu. (2016). *Vi sao nông dân bỏ ruộng*. (In Vietnamese) [Why farmers abandon fields]. Retrieved January 24, 2016, from <http://baochinhphu.vn/Doi-song/Vi-sao-nong-dan-bo-ruong/178132.vgp>.
- Boonwana, Thananan. (2002). *Nayobai Chaw Vietnam Opphayob khong Ratthaban Jom Phon Por Phibulsonggram Por. Sor 2491-2500*. (In Thai) [The policy of the Phibulsonggram regime regarding Vietnamese refugees in Thailand 1948-1957]. M.A. thesis (History). Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.
- Cầm Tú. (2014). *Vấn nạn xuất khẩu lao động chui*. (In Vietnamese) [Illegal export labor problem]. Retrieved May 26, 2014, from <http://petrotimes.vn/news/vn/kinh-te/van-nan-xuat-khau-lao-dong-chui-180845.html>
- Charoensin-o-larn, Chairat. (2008). *Phasa kab Kan Maung/Kwam pen Maung*. [In Thai] [Language and politics /The Political]. Bangkok: Thammasat University.
- Hanic. (2015). *Lao động Nghệ An đi xuất khẩu lao động gửi về địa phương khoảng 110 triệu USD*. (In Vietnamese) [Nghệ An's export labor send about 110 million USD to their local]. Retrieved March 20, 2015, from http://www.hanic.com.vn/news/1588/54/d,tintieubieu_detail
- Kitiarsa, Pattana. (2014). *Su Vi Thee E-San Mai*. (In Thai) [Isan Becoming: Agrarian change and the sense of mobile community in Northeastern Thailand]. Bangkok: Vipasa Publishing House.
- Mywork. (2014). *Đau lòng xuất khẩu lao động chui*. (In Vietnamese) [Illegal export labor]. Retrieved April 29, 2014, from http://mywork.vn/tu-van-lap-nghiep/xuat-khau-lao-dong/dau-long-xuat-khau-lao-dong-chui_14963.html
- Nancy Huyen Nguyen & Walsh, J. (2014). Vietnamese migrant workers in Thailand-implications for leveraging migration for development. *Journal of Identity and Migration Studies*, 8, 68-94.
- Sookree, Sarinya. (2015). *Vietnam Oppayob: Naithun Yook Thai Mai lae Kan Klai Pen Chon Chun Nam MAung Chai Dan*. (In Thai) [Vietnamese immigrants: the capitalist in “New Thai” era and becoming an elite of border town]. Chiang Mai: ASEAN studies centre, Chiang Mai University.

- Srikham, Watcharee. (2012). Transnational labor in the greater Mekong sub-region: Vietnamese migrant workers in Thailand and the Laos PDR. **International Journal of Humanities and Social Science**, 2, 294-298
- Sripana, Thanyathip. (2005). **Vietkiew nai Prathed Thai lae Kwam Sam Phan Thai-Vietnam**. (In Thai) ["Vietkieu" in Thailand and Thailand-Vietnam relationship]. Bangkok: Institute of Asian Studies. Chulalongkorn University.
- Teekantikun, Silapakit. (2013). *Yak Laum Tae Klab Jam: Raung Lao Kwam Songjam lae Chatakam Samai Patiroop Theedin Khong Phu Ying Vietnam* (Khon Naeung). (In Thai) [Wanting to forget, but remembering: narrative, memory, fate of one Vietnamese woman during Land Reform]. **Journal of Mekong Societies**, 9(3), 33-55.
- Thanhniên. (2016). **Thu nhập tăng sao nông dân bỏ ruộng**. (In Vietnamese) [Increase income why farmers abandon fields]. Retrieved January 24, 2016, from <http://thanhniên.vn/kinh-doanh/thu-nhap-tang-sao-nong-dan-bo-ruong-7174.html>
- Trần Long. (2015). **Lao động "chui" trên đất Thái - Con sôt chưa hạ nhiệt!**. (In Vietnamese) [Vietnamese illegal labor in Thailand]. Retrieved February 4, 2015, from <http://baohatinh.vn/news/lao-dong-viec-lam/lao-dong-chui-tren-dat-thai-con-sot-cha-ha-nhiet/91432>
- Vietnamplus. (2014). **Nghệ An: Báo động tình trạng XK lao động "chui"**. (In Vietnamese) [Illegal export labor situation in NgheAn]. Retrieved April 29, 2014, from <http://www.vietnamplus.vn/nghe-an-bao-dong-tinh-trang-xk-lao-dong-chui/137875.vnp>

สัมภาษณ์

- Cồ Văn Quang. (Pseudonym). (2013, March 30). **Interview**. Vietnamese labor in Khon Kaen.
- Lương Thị Huyền. (Pseudonym). (2015, March 26). **Interview**. Vietnamese labor in Khon Kaen.
- Minh Minh Hằng. (Pseudonym). (2013, September 12). **Interview**. Vietnamese labor in Khon Kaen.
- Nông Đức Thuật. (Pseudonym). (2015, May 30). **Interview**. Vietnamese labor in Khon Kaen.
- Nương Xuân Hương. (Pseudonym). (2014, November 22). **Interview**. Vietnamese labor in Khon Kaen.